

Krúdy Gyula álmái

Az irodalom megkövesedett elvárásainak nevében Krúdy Gyula is különféle címekkel és műfaji megjelölésekkel látta el írásait, melyeket azonban bárhol lapozunk fel, mindig ugyanegy ködlepthe múlt időből előbukkanó, álmatag figurák népesítenek be, akárha egyetlenegy, végeláthatatlan, minduntalan továbbgyűrűző mese összefüggő láncolatát alkotnák. A közelmúlt szinte soha nem lépett túl emlékezete, hősei és tájai olyan emberek és azon helyek voltak, melyeket még ébren tartott egy-két mesélő kedvű öreg története.

Úgy tűnik, Krúdy Gyula, aki mindvégig komolyan vette az írói és úriemberi státusz összeházasítását, ezt a hagyományt tartotta folytatásra érdemesnek saját korára is, midőn környezetet különceinek, lófuttatóinak és főhercegeinek portréit rajzolta meg. Elbeszélései nyomán kitágul az idő, hősei majdani anekdoták főszereplőivé nemesedve léptek ki a szürke jelenből. Ám *A XIX. század vizitkártyái*-ban hiába keresné az olvasó a régenvolt pletykát, frappáns leírást, nélkülözhetetlen adatokat a megidézettekről. Mindehelyett a szindbádi sorok mákonyos, elandalító dallamait kapja *csupán* (?), lehetőleg finom humort, melynek diszkrét fénye világnézetet, megcsalattatott hitet, elkopott reményeket világít be. („Elment anélkül, hogy kinevezett volna hercegnek.” Mondja Ferenc Józsefről, akire mindig „bizonyos babonassággal” nézett korszaka.)

Hősei kedvenc mondásai legtöbbször falrengető közphelyek, de Krúdy örökéletű arcképet állít abból, ahogyan ezek visszavetülnek életünkre. Tisza István beszédmodoráról és viselt dolgairól alig mond valamit, ellenben több mondaton keresztül taglalja, miként tartotta kését evés közben, és hogy a lóversenyek dolgaiban a nagy tudományú Lovik Károlyt megszegyenítő jártasságról tett tanúbizonyságot. Szindbád régi tanítása tér vissza ezekben a portrékban is: magvas gondolat, példázatos életút és lábás alján maradt zónapörkölt ízét illetően nem keresendő elsőbbség.

Krúdy Gyula mindvégig hüvös, úrias tartózkodással tartotta távol magát műveiben az erkölcsi ítélkezéstől. A legnagyobb izgalmak, vérfagyasztó konfliktusok és hajmeresztő amorálisások töretlen lendületű, hibátlan eleganciájú mondatok ködfátylán keresztül jelenítődnek meg. (Gály Lajos egy ízben összehívta szomszédait egy pesti szállodácskában végrendelkezés céljából, hogy tanúk jelenlétében hagyassa a portásra világhírű adósainak behajtandó – és természetesen nem létező – tartozásait.

vi elemzésekkel érvelünk erényeinek nagyobbítása és hiányainak elbagatelizálása mellett. Úgy tűnik, félünk a beismeréstől, hogy Krúdy Gyula elsősorban úriember volt, aki mindvégig gavalléri szemérmességgel rejtegette olvasmányélményeit, akinek műhelytitkairól csak annyit tudott kideríteni az irodalomtudomány, hogy időnként, mikor már nagyon szorították a hitelezők, elvonult egy szállodai cellácskába, és néhány nap alatt megírta valamely remekművű regényét.

Föltehetően mindent tudott környezetéről és mirőlünk, de írói nimbuszokért nem élt vissza ezzel. Tudta, hogy miért és mily sokat hazudtunk, és bölcsen megértette ezt. Ha anekdoták ezrei nem mesélnék, akkor is kiderülne műveiből, hogy milyen ébren tudott álmodni, és hallgatni másokat. Ha ellenállhatatlan iráskényszer nem sodorja írói pályára, talán diszkrétan elhallgatta volna minden belső kincsét. De valami kikerülhetetlen kényszerrel diktálta halhatatlan körmondatait, és mivel kifogástalan úriember akart és tudott maradni, eleget tett sorsa által szabott köteletségének: megirt ugyan mindent, amiről tudása volt, ám nem fecsegte ki létünk kényelmetlen titkait.

Mészáros F. István

(Krúdy Gyula: *A XIX. század vizitkártyái*. Szépirodalmi. Krúdy Gyula Művei. 512 oldal, köte 86 Ft.)

Mindenki megrendülve távozik a haldokló szobájából, aki most először mutatott hajlandóságot hitelei rendezésére. „Csak Gály Lajos aludt nyugodtan. Becsületbeli kötelezettségének eleget tett, másnap fölkelt, és még néhány évig élt.”) Az egy-egy adomára összeszorítható történetek kiteljesednek a semleges részletekben, a cselekmény példázataira ágaskodó erkölcsi érzékünk megadóan hanyatlak az örökérvényűség patinájával bevont mondatok fölé. A megidézett főrendeknél majd mindig fontosabbak a bravúros szörendek, jóízű kifejezések és elbődítő körmondatok. A stílus öntörvényűsége mindent a (meg)emlékezés zárt idejébe sorol, különféle életutakból csak pillanatfelvételek, nevezetesen ebédek, kártyacsaták, régenvolt virtuos mulatozások kapnak emlékművet.

Nem véletlen, ha a Portrékban is oly sűrű nosztalgiával idéződik meg Jókai Mór neve, akinek mesegazdagsága kimeríthetetlennek tetszett. Krúdynak örök bánata maradt, hogy hihetetlenül könnyed, biztos hangjáról nem társult a cselekménybonyolítás adományára. Horribile dictu, még leírásai is – lett légyenek egyéni portrék, tájak vagy városképek – csak futó, a megfelelő hangulat földidézéséhez szükséges mértékben képviselteknek prózájában. Nem voltak zsenialításához mérhető történetei, nem akart (vagy talán nem tudott?) pedáns tipológiai és pszichológiai (kór)képeknek beillő portrékat készíteni. Hihetetlen mennyiségben ismerte azonban az élet egészét, a nők legféltettebb rejtelmeit, az átmulatott éjszakákra virradó hajnalok és a zónapörköltet izeit. *A XIX. század vizitkártyái* is sokkal inkább ennek a tudásnak lenyomatát őrzi, semmint a Justh Zsigmond-i gyakorlatnak megfelelő, éles beállítású, precíz arcképcsarnok megteremtését.

Igényes filoszok taglalták már, hogy Krúdy írásai megelőzték a prousti időfelbontásos technikát, és keresték a magyarázatát annak, miért is nem törtéhetünk be a világirodalomba műveivel. Mindenképpen nyerni akarunk az irodalmi tőzsdén, ezért az árfolyam fölszórólásához szaknyel-